

STORTINGET

Representantforslag 115 S

(2023–2024)

fra stortingsrepresentantene Hilde Marie Gaebpie Danielsen og Kirsti Bergstø

Dokument 8:115 S (2023–2024)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Hilde Marie Gaebpie Danielsen og Kirsti Bergstø om en uavhengig granskning av Fosen-saken

Til Stortinget

Bakgrunn

11. oktober 2021 slo en enstemmig Høyesterett fast at vedtaket om å gi konsesjon til Storheia og Roan vindkraftverk var et brudd på reindriftssamenes menneskeretter. Det var et brudd på konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 27. Saken har en lang forhistorie, og startet for godt over 20 år siden.

Forslagsstillerne mener Stortinget må sørge for at det gjennomføres en uavhengig granskning av saken. Dette er ikke en granskning som kan gjøres av hverken Stortinget eller regjeringen. Det må være noen som er uavhengige av de prosessene som er gjennomført, og som ikke har vært delaktige i vedtakene, som gjennomfører denne granskningen. Forslagsstillerne vil derfor foreslå at Stortingets presidentskap utarbeider forslag til mandat for en uavhengig granskning og oppnevner medlemmer til et utvalg som kan gjennomføre den.

Blant sentrale spørsmål som må belyses, er:

- Hvordan kunne rettsstaten Norge havne i den situasjonen at menneskerettighetene ble brutt? Hvordan kunne myndighetene godkjenne utredningene som ble gjort i forbindelse med utbyggingen når Høyesterett mener de avbøtende tiltakene som kom, ikke var nok til å avverge et menneskeret-

tighetsbrudd? Forslagsstillerne er kritiske til at regjeringen brukte så lang tid på å følge opp dommen. Det førte til ekstra belastning for reindriftssamene som hadde vunnet i Høyesterett.

- Hvilken kompetanse på menneskerettigheter besittes av de som gir konsesjon til slike utbygginger, og hvordan kan den forbedres?
- Olje- og energidepartementet ga samtykke til forhåndstiltredelse 22. desember 2014. Saken var da allerede i rettssystemet, og utbyggerne hadde ikke fått adgang til områdene fra reindrifta på Sør-Fosen. Hvilke konsekvenser har det for rettssikkerheten at det gis forhåndstiltredelse til områder hvor det rettslige grunnlaget for bruken av området ikke er avklart?
- Hvilken kompetanse har energimyndighetene på reindrift, og hvordan kan den forbedres? I ettertid er det klart at konsekvensutredningene som ble laget, særlig de som omhandlet konsekvensene for reindrifta, var for dårlige. Kravene til konsekvensutredninger har lenge vært omdiskutert. Fosen-saken viser med all tydelighet at det må stilles strengere krav til de som gjennomfører utredningene.
- Hvorfor tok det over to og halvt år etter Høyesteretts dom før det ble enighet mellom utbyggere, staten og reindrifta om en løsning på saken?

I tillegg bør de som skal gjennomføre granskningen, stilles fritt til å vurdere også andre sider ved saken.

Grunnen til at forslagsstillerne mener det er nødvendig med en slik granskning, er at man må lære av saken for å unngå at en havner i en slik situasjon igjen. Derfor blir en viktig oppgave for de som skal gjennomføre den uavhengige granskningen, å fremme forslag til tiltak som kan forbedre prosessene og sikre at man ikke havner i en slik situasjon igjen.

Det er også verdt å nevne at et enstemmig Sameting på sitt plenums møte 10. mars 2023 ba om en slik granskning.

I saksfremlegget for Sametinget skrives det blant annet:

«NVE ga 07.06.2010 konsesjon om vindkraftverk på Roan og Storheia i Fosen. Vedtaket ble påklaget til Olje- og energidepartementet av Nord-Fosen Siida, Sør-Fosen Sijte og Sametinget. Etter konsultasjoner og uten samtykke fra Fovsen Njaarke og Sametinget opprettholdt Olje- og energidepartementet NVEs vedtak med noen mindre justeringer for deler av arealet på Haraheia (Roan) 26.08.2013. Av samme dato ble det gitt samtykke til ekspropriasjon.

Sør-Fosen Sijte og Nord-Fosen Siida krevde begge skjønn for ekspropriasjonstillatelsen i saken 25.08.2014. Fosen Vind DA bygget samtidig ut kraftverkene etter beslutning om forhåndstillatelse.

Høyesterett i storkammer avsa dom i saken 11.10.2021 om at skjønnen ikke kunne fremmes. Premisene for domsslutningen var at konsesjonen var ugyldig fordi det innebar en krenking av rettighetene for reindriften på Fosen etter SP art. 27. Sør-Fosen Sijte og Nord-Fosen Siida fikk dermed fullt medhold i sin påstand. En ekspropriasjonsadgang bygger på at konsesjonen er gyldig. Derfor behandlet Høyesterett i sine premisser for dommen konsesjons- og ekspropriasjonsspørsmålet under ett. Høyesterett kom til at vindkraftutbyggingen har vesentlige negative virkninger på reineiernes mulighet for å dyrke sin kultur på Fosen og at uten tilfredsstillende avbøtende tiltak så vil det foreligge en krenkelse av SP art. 27.

Høyesterett vurderer så de avbøtende tiltak gitt i konsesjonen og vinterforingen fastsatt av Lagmannsretten. Høyesterett kommer til at de konsesjonsgitte avbøtende tiltakene ikke forhindrer at tiltaket krenker SP art. 27, videre finner Høyesterett at Lagmannsrettens fastsatte tiltak om vinterforing er så inngripende i tradisjonell reindriften at de i seg selv er å anse som en krenking av SP art. 27. Høyesterett konkluderer derfor med at konsesjons- og ekspropriasjonsvedtaket strider mot reineiernes rettigheter etter artikkel 27 og at vedtakene derfor er ugyldige.»

De første internasjonale advarslene om et mulig brudd på menneskerettene

Allerede i desember 2018 kom de første internasjonale varslene om at vindkraftverket på Storheia kunne være et brudd på menneskerettighetene. Da var vindkraftverket ikke ferdig bygget ennå. Reindriften og Sameetinget hadde tidligere påpekt disse menneskerettighetsbruddene.

I oktober 2018 klaget Sør-Fosen Sijte vindkraftutbyggingen på Storheia inn for FNs rasediskrimineringskomité (CERD). I brev av 10. desember 2018 fra FNs Høykommissær for menneskerettigheter, anmodet komiteen, som overvåker FNs konvensjon mot rasediskriminering (ICERD), den norske stat om å stanse byggingen av vindkraftverket på Storheia mens komiteen behandlet klagen fra reindriften.

Daværende olje- og energiminister Kjell Børge Freiberg ble stilt et skriftlig spørsmål fra stortingsrepresentant Lars Haltbrekken, om når statsråden ville følge anbefalingen fra FNs rasediskrimineringskomité om midlertidig stans i arbeidet med kraftutbyggingen på Storheia på Fosen i Trøndelag, jf. Dokument nr. 15:616 (2018–2019).

I svaret skrev statsråden blant annet:

«I departementets klagevedtak ble det gjort en omfattende vurdering av de folkerettslige sidene av saken. Til grunn for departementets vurdering lå en betenkning fra professor Geir Ulfstein ved Universitetet i Oslo om samiske folkerettslige rettigheter ved naturinngrep. Med utgangspunkt i betenkningen og relevante folkerettslige avgjørelser, vurderte departementet de planlagte inngrepene opp imot folkerettens tålegrense etter FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) art 27. Departementet vurderte det slik at tiltaket ikke var i strid med folkeretten.»

Samt:

«Anmodningen fra CERD om stans i anleggsarbeidene er ikke rettslig forpliktende for Norge. Jeg legger imidlertid til grunn som et utgangspunkt at slike anmodninger så godt som mulig bør imøtekommes. Imidlertid har jeg etter grundige overveielser i denne saken, kommet til at det rettes en henvendelse til komiteen om å trekke anmodningen om anleggsstans tilbake. Regjeringsadvokaten, som er ansvarlig fra norsk side for å behandle denne henvendelsen fra CERD, sender en slik henvendelse til komiteen i dag.»

Og:

«Vindkraftutbyggingen på Storheia har vært grundig prøvd i flere runder i rettssystemet, men er ikke avsluttet. Staten har ikke vært part eller på annen måte involvert i rettsprosessene. Brudd på rasediskrimineringskonvensjonen har ikke vært anført av reindriften verken i forvaltningens behandling eller for domstolene. Det er et vilkår for å kunne klage til komiteen at nasjonale rettsinstanser er ferdig med å behandle saken, og at de har hatt anledning til å vurdere spørsmålet om diskriminering. Etter en grundig vurdering har jeg kommet til at det ikke er grunnlag for å stanse arbeidene med Storheia vindkraftverk.»

I stedet for å følge anbefalingen fra FN valgte altså regjeringen å sende et brev hvor de ba FN trekke brevet hvor det bes om stans i anleggsarbeidet.

Og ettertiden viser at når Høyesterett får behandlet saken, konkluderer de med at menneskerettene er brutt.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

Stortinget ber presidentskapet utarbeide mandat for en uavhengig granskning av Fosen-saken og oppnevne medlemmer til utvalget som skal gjennomføre den uavhengige granskningen. Stortinget ber om at den uavhengige granskningsrapporten legges fram for Stortinget når den er ferdig.

19. mars 2024

Hilde Marie Gaebpie Danielsen

Kirsti Bergstø

